

מצוות עוללות ושייכותה למצוות פאה

תמצית: האם מצוות עוללות היא מצווה ייחודית לכרם או שהיא המקבילה של מצוות פאה בשדה תבואה? משיטת כמה ראשונים נראה שהשוו בין מצוות עוללות למצוות פאה. ספר החינוך מביא מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן, אך בספר המצוות שלפנינו הרמב"ם אינו כותב כפי שמביא בשמו ספר החינוך. באיזה תרגום של ספר המצוות השתמשו הרמב"ן ובעל ספר החינוך? כיצד מתיישב פשוטו של מקרא עם קבלת חז"ל בצורת מצוות עוללות ומהו גדר מצוות פאה – להשאיר בסוף השדה או לא לסיים את הקציר? מה השייכות של מתנות עניים למצוות הקדושה ומדוע מצוות שכחה אינה מוזכרת בפרשת קדושים?

צורת מצוות עוללות ע"פ קבלת חז"ל

בפרשת קדושים נצטוונו על ארבע מתנות עניים, פאה ולקט, עוללות ופרט: "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלהיכם" (ויקרא יט, ט-י). ופירש רש"י כל אחת ממצוות אלו בקצרה: "לא תכלה פאת שדך - שיניח פאה בסוף שדהו. ולקט קצירך - שבלים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתיים, אבל שלש אינן לקט. לא תעולל - לא תטול עוללות שבה והן ניכרות. איזהו עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף. ופרט כרמך - גרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה".

והנה מה שכתב רש"י בביאור עוללות "איזהו עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף", הוא ע"פ תו"כ (קדושים פרק ג ה"ג) ומשנה (פאה פ"ז מ"ד). ובתוספתא (פאה ג, טז) נתבאר יותר, איזהו 'כתף', פסיגים המחוברות בשדרה זו על גב זו, ואיזהו 'נטף', הענבים המחוברות בשדרה ויורדות. ומצינו כמה ביאורים בכתף ונטף. הר"ש (פאה פ"ז מ"ד) ביאר, שהשרביט האמצעי שבאשכול נקרא 'שדרה', ומחברים בו הרבה אשכולות קטנים שבהם גרגרים של ענבים, ואשכולות קטנים אלו נקראים 'פסיגים', וכשהפסיגים שוכבים זה על זה כמשא שעל כתפו של אדם, נחשב האשכול הגדול שיש לו 'כתף', אבל אם הם מפוזרים בשדרה ואינם שוכבים זה על זה, אין לאשכול זה 'כתף' [והראב"ד על תו"כ שם כתב, שכאשר יש לאשכול פסיגים רבים, האשכול רחב בחלקו העליון ככתפיים של אדם, ולכן נקרא שיש לו כתף]. ו'נטף' הם גרגרי ענבים המחוברים לשדרה עצמה למטה, ועל שם שהענבים נוטפים למטה הם נקראים 'נטף', אבל אם יש בסוף השדרה רק מעט ענבים אינם נראים כנוטפים למטה ואין לאשכול זה 'נטף'. באופן נוסף פירש, ש'נטף' הוא כאשר הענבים שבשולי האשכול צפופים ונראים כנוטפים זה

על זה, אבל אם הם מפוזרים אין לאשכול זה 'נטף'. והרא"ם (ויקרא שם) ביאר, שיש שני סוגי אשכולות, יש שיוצאים משדרתו ענפים קטנים לכאן ולכאן ובהם תלויים הענבים, ויש שאין יוצאים ממנו ענפים קטנים אלא הענבים תלויים בשדרה ויורדים מראש האשכול ועד סופו, ושניהם אינם 'עולל' אלא אשכול, ו'עולל' הוא כשאין ענפים קטנים שבהם תלויים הענבים וגם אין ענבים תלויים בשדרה מראשו ועד סופו, אלא הענבים כולם מקובצים יחד במקום אחד ואין שם שדרה כלל, וזהו שאין בו לא כתף ולא נטף, ואותו צריך להניח לעניים. והוסיף הרא"ם, שהרוב מזה המין נעשה בכרמים בראשי הגפנים, שבשעת הבציר אינם מבושלים אלא הם בוסר או קצת מבושל.

והטעם שאשכולות אלו שאין להם לא כתף ולא נטף נקראים 'עוללות', כתב הר"ש שם, שנקרא אותו אשכול עולל מפני שהוא לפני שאר האשכולות כעולל לפני האיש. וכ"כ הראב"ע (ויקרא שם) והרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ד הי"ח) וכן הרמב"ן בהקדמתו לפרטי המצוות (בספר המצוות לרמב"ם, מהדו' פרנקל עמ' רג). ועי' עוד הכתב והקבלה (ויקרא שם) מה שביאר בזה. ו'לעולל' פירושו כמו שכתב רש"י 'ליטול את העוללות', ואינו שם של פעולה מסוימת אלא הפעולה נקראת ע"ש תכליתה שהיא נטילת העוללות.

ביאור הראשונים למצוות עוללות כפאת הכרם

אמנם מצינו בראשונים שלכאו' ביארו מצוות 'עוללות' באופן אחר. הרשב"ם (ויקרא שם) כתב: "לא תעולל - פאה משמע, כדכת' עולל יעוללו כגפן", ומשמע מדבריו שכשם שפאה היא הנחת פאה בסוף השדה, כך 'לעולל' פירושו להניח פאה בסוף הכרם, והוכיח כן מהפסוק "כה אמר ה' צבאות עולל יעוללו כגפן שארית ישראל" (ירמיה ו, ט). והנה רש"י שם פירש "עולל - גרפאי"ן בלעז לאחר שבצרו הכרם ונשארו עוללות והעניים באים ועוללים אותם כן יבוזו ויחזרו ויבוזו", דהיינו ש"עולל יעוללו כגפן" אינו שם של פעולה מסוימת אלא הפעולה נקראת ע"ש מצוות עוללות, שכשם שהעניים באים ו'עוללים' את העוללות לאחר בצירת הכרם, כך יבוזו ויחזרו ויבוזו. אולם הרשב"ם כנראה פירש את הפסוק שם באופן אחר, שהכוונה שלא יותירו משארית ישראל כשם שבוצרים את הפאה בסוף הכרם.

ולדברי הרשב"ם יש לצרף את דברי ר"ת והרשב"א, שבתוס' (שבת סח, א ד"ה ואילו פאה) מובאת דעת ר"ת שמדאורייתא חיוב פאה הוא רק בדגן תירוש ויצהר, וז"ל התוס': "ואומר ר"ת מדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא בדגן ותירוש ויצהר, דסתם קציר דכתיב גבי פאה הוא דגן, וכתיב כי תחבוט זיתך כי תבצור כרמך, והא דדריש בת"כ יכול שאני מרבה קישואין ודלועין שיהיו חייבים בפאה ת"ל ובקוצרכם את קציר ארצכם מה קציר שהוא אוכל ונשמר כו', אסמכתא היא". ולפי לשון התוס' המקור לשיטת ר"ת שחיוב פאה מדאורייתא הוא רק בדגן תירוש ויצהר הוא ממה שנאמר בפאה לשון 'קציר' שסתמו הוא בדגן, ובפרשת כי תצא נאמר "כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריו לגר ליתום ולאלמנה יהיה, כי תבצר כרמך לא תעולל אחריו לגר ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד, כ-כא), ומבואר מדברי ר"ת שפירש את הפסוקים הללו שהם ממצוות פאה. והרשב"א שבת שם הביא דעת ר"ת בשינוי הפסוק של עוללות: "פירש רבינו

תם ז"ל דמדאורייתא דגן תירוש ויצהר דוקא איתנהו בפאה, משום דפאת שדך בקצרך כתיב (ויקרא כג, כב), וקציר דגן משמע, וכתיב וכרמך לא תעולל (ויקרא יט, י), וכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרריך (דברים כד, כ), הא כל שאר האילנות ושאר הדברים אינן חייבים דבר תורה". הרי שהביא את הפסוק על עוללות כאן ומשמע שהכוונה כאן למצוות פאה שנוהגת בכרם. והדברים צ"ע.

מחלוקת הרמב"ם (בטופס ראשון של ספר המצוות) והרמב"ן בגדר מצוות עוללות

ומלבד הרשב"ם והרשב"א מצינו שגם הרמב"ם סבר כן וכנראה חזר בו, שבהקדמת הרמב"ן לפרטי המצוות בספר המצוות לרמב"ם (מהדו' פרנקל עמ' רג-רד) כתב: "ואיני מקבל על עצמי לכתוב אלא מה שיסתפק במנין המצות, רצוני לומר שיהיה לי בדבר מנין אחר זולתי מניינו שלהרב וכו', אע"פ שלא אסכים עמו בפירוש הענין שהוא או בדינין שהוא פוסק בו וכו', וכן יש במאמר דברים נזכר מהם בחבורו הגדול ונתקנו שם ונשארו בזה טעותם", דהיינו, שיש דברים שהרמב"ם כתב בספר המצוות ואח"כ תיקן דבריו במשנה תורה, אך בספר המצוות נשארה דעתו הראשונה, ומביא הרמב"ן מספר דוגמאות לזה, וכתב: "כגון מה שאמר בעיקר התשיעי כי אמרו ית' וכרמך לא תעולל ואמרו ית' וית' לא תפאר אחרריך, הם מניעה אחת מעניין אחד שלא תלקט הפירות כולם, והנותר מן הענבים נקרא עוללות והנותר מן הזתים נקרא פארות, וכתב במצות עשה קכ"ג שנצטוינו לעזוב מה שישאר בכרם בעת הבציר לעניים והוא הנקרא עוללות. וכן כתב עוד במצות לא תעשה במצוה ר"ח שאמרו ית' לא תעולל שהיא אזהרה מלכלות הכרם בעת הבציר אבל יניח האשכולות אשר בקצוות לעניים, וכן הדין בשאר האילנות, ונכפלה המניעה מזה הענין בעצמו בזתים שנאמר לא תפאר אחרריך ומשניהם נלמוד לכל האילנות".

ועל דבר זה יצא הרמב"ן לחלוק בתוקף וכתב: "וזה כולו טעות מפורסם, כי וכרמך לא תעולל ענין מתיחד בכרם ולהניח הענבים הקטנים אשר הם לגדולים כעוללים לאיש, כמו שביארו ז"ל כל שאין להם לא כתף ולא נטף, וכענין שכתוב עולל יעוללו כגפן וכו'. וזה קצור וטעות במאמר ואיננו מזיק בחשבון המצות. ובחבורו הגדול כתב הענין כתיקון".

ואכן בהל' מתנות עניים פ"ד הי"ז כתב הרמב"ם: "אי זו היא עוללת זה אשכול הקטן שאינו מעובה כאשכול שאין לו כתף, ואין ענביו נוטפות זו על זו אלא מפוזרות" ועי"ש בהמשך ההלכות שפירט כל דיני עוללות ועולה מדבריו בבירור שפירש כדברי התו"כ והמשנה והתוספתא, ולא פירש שעוללות היא אזהרה שלא לכלות הכרם בעת הבציר ולהניח האשכולות שבקצוות לעניים.

אמנם כאשר נעיין בספר המצוות שלפנינו לא נמצא מה שהביא הרמב"ן בשמו, שבשורש התשיעי שעניינו הוא שכאשר נכפלו כמה אזהרות על מעשה אחד אין למנות במנין המצוות כל אזהרה כמצווה בפני עצמה אלא יש למנות כמצווה אחת את המעשה שהוזהרו עליו בכמה אזהרות, ואחת הדוגמאות שהביא הרמב"ם לזה היא ממצוות עוללות (מהדו' פרנקל עמ' קסג) וכתב: "ואל יטעך גם כן היות האזהרה נכפלת במלות מתחלפות כמו אמרו יתעלה 'לא תעולל

אחריך' (דברים כד, כא) אחר אמרו 'ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו' (שם, יט) ואמרו 'כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך' (שם, כ), כי אין אלו שני לאוין אבל היא אזהרה אחת מענין אחד והוא שלא יקח מה ששכח מן התבואה או הפירות כשיאספם והביא בזה שני דמיונים בענבים וזתים, וקרא הנותר מהענבים 'עוללות' והנותר מהזתים 'פארות'. ויש בדבריו כמה שינויים ממה שהביא הרמב"ן בשמו. ראשית, הרמב"ן הביא את הפסוק בפרשת קדושים "וכרמך לא תעולל" וברמב"ם לפנינו הביא רק את הפסוק בפרשת כי תצא "כי תבצר כרמך לא תעולל אחריך". שנית, הרמב"ן הביא שהרמב"ם פירש מצוות עוללות "שלא תלקט הפירות כולם" בדומה לפאה, ואילו ברמב"ם לפנינו פירש את הפסוק של עוללות בפר' כי תצא "שלא יקח מה ששכח מן התבואה או הפירות כשיאספם" בדומה למצוות שכחה.

עוד הביא הרמב"ן את דברי הרמב"ם בל"ת ר"ח "שהיא אזהרה מלכלות הכרם בעת הבציר אבל יניח האשכולות אשר בקצוות לעניים", והנה לפנינו מצוות עוללות בספר המצוות היא בל"ת רי"ב, ושם כתב הרמב"ם להדיא לא כפי שהביא הרמב"ן בשמו, וז"ל: "והמצוה הרי"ב היא שהזהירונו מבצור עוללות הכרם בעת בצירתו והוא אמרו 'וכרמך לא תעולל', אבל יניח העוללות לעניים. ואין זה בשאר אילנות ואפילו הדומים לכרם, כי האזהרה באמרו 'כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך' הוא שלא יקח השכחה, ומן הזית תדע הדין לשאר אילנות בשכחה". ומבואר להדיא בדבריו שעוללות היא מצווה מיוחדת בכרם, ולא בזיתים ובשאר אילנות, וזה כפי המבואר בחז"ל. וכן מבואר מדבריו שבכוונת מכוון לא הביא בשורש התשיעי את הפסוק בפרשת קדושים אלא את הפסוק בפרשת כי תצא, מפני שהפסוק בפרשת קדושים אינו מדבר על שכחה שנוהגת גם בזיתים ושאר אילנות, אלא הוא דין מיוחד בכרם.

ומחלוקת זו הביא גם בעל ספר החינוך, ומתוך דבריו נראה שדברי הרמב"ם שלפניו היו כפי שהביא אותם הרמב"ן. במצווה רכ כתב החינוך: "מצות הנחת פאת הכרם - להניח פאה בכרם, ופאה זו של כרם הוציאה הכתוב בלשון עוללות, כלומר שנצטוינו שנשאיר כל העוללות שבכרם לפאה, וזהו דכתיב (ויקרא יט, י) 'לעני ולגר תעזוב אותם' אחר שזכר (שם) 'וכרמך לא תעולל', וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בעוללות הכרם, שהם במקום פאה שבשאר אילנות. והרמב"ן ז"ל לא פירש כן. ובלאו דוכרמך לא תעולל שהוא בסדר זה, אכתוב עיקר מחלוקתם בארוכה".

ואכן במצווה רכא האריך החינוך וז"ל: "שלא לכלות פאת הכרם - שלא לכלות כל פירות הכרם בעת הבציר, אבל יניח מהם פאה לעניים, שנאמר (ויקרא יט, י) 'וכרמך לא תעולל' וזהו פאת הכרם, כן כתב הרמב"ם ז"ל. ועוד אמר כי מה שכתוב (דברים כד, כ) 'לא תפאר אחריך' בזיתים, יורה גם כן על פאת הזית, כי פאת הזיתים נקראים פארות, ופאת הכרם עוללות, ומשניהם נלמד לכל האילנות. והרמב"ן ז"ל השיג עליו בזה ואמר כי כולו טעות, ואמר כי לאו ד'וכרמך' מיוחד דוקא בכרם, והוא שנניח בה כל הענבים הקטנים שאין להם כתף ונטף, ופירוש כתף, פסיגין זה על גבי זה, נטף, תלויות כולן ויורדות. ונמצא לפי זה שעוללות הן הענבים הקטנים הנמצאים בכרמים לפעמים, הנקראין בלעז גטימש, וזהו דבר מועט בודאי לפי הנראה בכרמים שלנו. וכן אמרו ז"ל (פאה פ"ז מ"ד) אי זהו עוללות, כל שאין לו לא כתף ולא נטף. ומלבד חיוב זה של עוללות יש עלינו חיוב להניח פאה וכו', וילמד הרמב"ן ז"ל פאה בכל האילנות מזית שחייב

הכתוב בה פאה בפירוש, ומכרם, שלמדנוהו מלשון אחריו. ואמר הוא ז"ל כי הרמב"ם ז"ל כתב הענין בתיקון בחיבורו הגדול. ומכלל מחלוקתם זה אין לנו תוספת וגירוע בחשבון הלאוין, שאין המחלוקת אלא שהרמב"ם ז"ל יפרש 'לא תעולל' לפאה והרמב"ן ז"ל מפרש אותו לעוללות ממש, וילמד מלשון אחריו פאה בכרם כמו שכתבנו, דגמרינן אחריו מזיתים".

ובספר החינוך מהדו' מכוון ירושלים (מצווה רכא הערה א), הביאו שנוסח זה בספר המצוות הוא ע"פ תרגום ר"א אבן חסדאי לספר המצוות שאינו לפנינו. וכתב בזה הרקיע לרשב"ץ (חשבון מנין המצוות, מהדו' ירושלים תשס"ד עמ' 258) שספר המצוות שהיה ביד הרמב"ן היה בתרגום אבן חסדאי. אולם ר"ח הלר כתב (בהקדמתו לספר המצוות במהדורתו, עמ' ח) שבעל ספר החינוך אכן השתמש בתרגום אבן חסדאי, אך הרמב"ן לא השתמש בתרגום זה, אלא היה לפניו תרגום אחר או גוף הטופס בערבית. אמנם ממה שהביא הרמב"ן את דברי הרמב"ם לגבי עוללות שתואם למה שהביא בספר החינוך, נראה שהיה לפניו אותו נוסח, בין אם לפני הרמב"ן היה תרגום אבן חסדאי כדברי הרשב"ץ, בין אם מדובר בתרגום נוסף שהיה כתוב בו בתרגום אבן חסדאי, ובין אם היה לפניו גוף הטופס בערבית שתואם לתרגום אבן חסדאי.

ובהקדמת ר' משה אבן תיבון לספר המצוות כתב, שאחר שתרגם ללה"ק את ספר המצוות שקיבל מ'הנגיד הגדול נין הרב המחבר' - "ואשמע קול מדבר כי העתיקו הנשיא הנכבד החכם בשתי לשונות ובקי בהם וצח בדבור ובמליצה השר הגדול ר' אברהם הלוי אבן חסדאי נר"ו. אמרתי בלבי להעביר העתקתי מפני רעותה הטובה ממנה וכו'. ואחרי ימים הובאה אלי ההעתקה הצחה ההיא ושבחתי עצמי בראותי צחות לשונה ונועם מליצתה על טוב עצתי בהעלימי העתקתי ונחמתי כי נמלכתי לעשותה. עוד עיינתי בדברי המאמר ואבינה בו כי הועתק מטופס ראשון היו בו סברות רבות חזר בו הרב ושנה בו דברים והחליף בו מאמרים לפי מה שנמצא בספר שהובא לי משם שהוא מסכים בכל דבריו והולך בדרך חבורו הגדול ובסדורו. על כן העמדתי העתקתי וקיימתיה וכו'". וא"כ מסתבר שבטופס הראשון של ספר המצוות היה כתוב כפי שהביאו הרמב"ן ובעל ספר החינוך, שמצוות עוללות בפרשת קדושים פירושה להניח פאה בכרם, ואח"כ תיקן הרמב"ם דבריו והתאימם למה שכתב במשנה תורה.

אמנם עדיין צ"ב דברי הרשב"ם וכן הרשב"א בשיטת ר"ת, שמשמע מדבריהם שפירשו מצוות עוללות שבפרשת קדושים שכוונתה להנחת פאה בכרם.

ההבדל בין 'סוף הקציר' בתבואה ל'סוף הבציר' בכרם

והנה כשנדקדק בלשון המקרא נראה שמצוות עוללות עניינה הוא פאת הכרם, שמהקבלה בין שני הפסוקים נראה שהאיסור לעולל בכרם מקביל לכילוי פאת השדה, וליקוט הפרט בכרם מקביל לליקוט הקציר בשדה:

ולקט קצירך לא תלקט	לא תכלה פאת שדך לקצר
ופרט כרמך לא תלקט	וכרמך לא תעולל

ואכן בפרט מוסכם שמדובר במצווה מקבילה ללקט, שיבולים הנושרות בשעת קצירה וגרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה. וא"כ אפשר לדקדק שגם מצוות עוללות מקבילה למצוות פאה ועניין שתיהן הוא להניח בסוף השדה והכרם, ו"לא תעולל" מקביל ל"לא תכלה".

וייתכן לבאר, שבאמת גם לפי קבלת חז"ל מצוות עוללות עניינה הוא כמצוות פאה, להשאיר מהכרם לעניים כמו שמשאירים תבואה בשדה. אלא שיש חילוק בין שדה תבואה לכרם ענבים, שבתבואה הקציר נעשה בלי הבחנה איזו שיבולת טובה ואיזו פחות טובה, ואדם קוצר את תבואת השדה במגל בבת אחת, ולכן מה שהוא מצווה להשאיר זה פאה בסוף השדה. אבל בכרם הבציר נעשה ביד ובוצרים אשכול אחר אשכול, וקיבלו חז"ל שיש להשאיר לעניים את האשכולות הקטנים ולא להשאיר חלק מהכרם בסופו שבעל הכרם לא יבצור אותו כלל.

ויותר מזה אפשר לומר, שבאמת גם בעוללות המצווה היא לא לסיים את הבציר אלא להשאיר בסוף, אלא ש'סוף הבציר' אינו בקצה השדה כ'סוף הקציר', אלא הוא באשכולות שאין להם לא כתף ולא נטף. שהרי הרשב"ם הביא את הפסוק "כה אמר ה' צבאות עולל יעוללו כגפן שארית ישראל" (ירמיה ו, ט), ופירשו הרד"ק ומלבי"ם שם, ש'לעולל' פירושו לשוב אחר הבציר ולבצור את האשכולות הקטנים. ואם כן יתכן שכך היא דרך הבציר, שהבוצר אינו מערב בסל אשכולות גדולים וקטנים אלא בוצר תחילה את הגדולים המשובחים, ואחר כך חוזר לסבב נוסף בכרם ובוצר את האשכולות הקטנים. ואם כן, מצוות עוללות זהה ממש למצוות פאה, שבשתיהן המצווה היא לא לסיים את הקציר ואת הבציר, אלא שבשדה תבואה הקציר נעשה בלי הבחנה בין השיבולים ולכן צריך להשאיר פאה בסוף השדה, אבל בכרם ענבים, הבציר נעשה בכמה שלבים, ולכן המצווה היא לא לסיים את הבציר אלא להשאיר בסופו לעני ולגר.

ונמצא לפי זה שגדר הפאה אינו להשאיר מקום שלא נקצר בסוף השדה, אלא לא לסיים את מלאכת הקציר, ובשדה תבואה סיום מלאכת הקציר הוא בסוף השדה ולכן יש להשאיר פאה בסוף השדה, ואילו בכרם ענבים סיום מלאכת הבציר הוא בבצירת האשכולות הקטנים שאין להם כתף ונטף, ולכן יש לעזוב אשכולות אלו לעניים.

שייכות מתנות עניים למצוות הקדושה

בביאור שייכות ארבע מצוות אלו למצוות הקדושה, יש לבאר ע"פ מה שכתב הראב"ד בבעלי הנפש שער הקדושה (מהדו' הרב בוקוולד, עמ' קפב): "ואני רואה הגדר הגדול והשמור המעולה והדרך הטוב להכנעת היצר הוא רעבון הנפש ממעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה, רק שיהנה מן הריח הטוב ורחיצת החמין לפי שהחמין ערבין עליו. והמאכל המעט שיאכל יהא מתוקן ומתובל יפה בעבור אשר יערב עליו ותהיה נפשו מקבלתו ומתפייסת במועט ממנו. ולעולם יניח מעט מכדי צרכו ומהשלמת תאוותו וכו' ועל זה אמרו רבותינו סעודה שהנאתך משוך ירך ממנה וכו', כי היא כניעת היצר ושברון התאוה. וכמו שאמרו בסעודה כן הדרך לכל הנאות העולם ותענוגיו שלא ימלא האדם מהם כל תאוותו".

ואכן, דקדוק לשון המקרא מורה שארבע מצוות אלו, דהיינו פאה, לקט, עוללות ופרט, לא נאמרה בהן לשון נתינה, אלא "לעני ולגר תעזוב אותם", וביארו בתו"כ (קדושים פרק ג ה"ה) "תעזוב – הנח לפניהם והם יבזבוזו". דהיינו שעיקר כוונת המצווה אינו הנתינה לעניים, שאם כן יתכן שהיה טעם לתת להם דווקא מן המשובח, ולא לצאת ידי חובה בהשארת משהו בפאה, ועוללות הכרם שהם אשכולות קטנים, וכן לקט ופרט שהם שתי שיבולים וגרגרי ענבים, דברים של מה בכך. אלא הכוונה היא העזיבה של הרכוש המועט בבחינת תענית הראב"ד ולא לסיים את מלאכת הקציר והבציר, שגם בעזיבה של משהו בסוף השדה וכדו' אינו מסיים את מלאכתו ומקיים את מצוות הקדושה.

ויתכן עוד שבזה יבואר מדוע לא נכתבה כאן מצוות שכחה, אלא בפרשת כי תצא, שבשכחה לא נאמרה לשון עזיבה, אלא "לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ואפשר ששם עיקר הכוונה היא החמלה על העניים, כמו שמשמע מהמשך הכתוב שם "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה" (דברים כד, כב), וביאר בהעמק דבר שם: "והיה לך לנחת אם היו המצריים מניחים אותך לפאר ולעולל אחר כרמיהם, על כן יש לך להתנהג כן עם שארי נדכאים". ואין זה מעניין הקדושה שלא לסיים את מלאכת הקציר והבציר ששייך לפרשת קדושים, אלא מעניין החמלה על הנדכאים.